

ZAHRANIČNÍ OBCHOD ČESKÉ REPUBLIKY POD VLIVEM VSTUPU DO EVROPSKÉ UNIE

FOREIGN TRADE OF THE CZECH REPUBLIC UNDER THE INFLUENCE OF THE EU ACCESSION

Dagmar Škodová Parmová

Anotace:

Stabilita české ekonomiky, jakožto malé a velmi otevřené ekonomiky, je silně závislá na vývoji zahraničního obchodu, resp. celého běžného účtu, a zdrojů jeho financování. Vstup České republiky do Evropské unie byl provázen obavami, avšak přinesl oživení provázené významným růstem exportu. Je důležité nalézt zhodnotit tento pozitivní vývoj.

Klíčová slova:

zahraniční obchod, Česká republika, EU, rozšíření EU

Abstract:

The stability of the Czech economy depends very much on the development of the foreign trade, the development of the current account of the balance of payments and the sources of its financing. After the accession the foreign trade grew and mainly the export side. It is important to summarize this positive development.

Key words:

foreign trade, Czech Republic, EU, EU enlargement

ÚVOD A LITERÁRNÍ PŘEHLED

Ekonomický růst může být významně urychlen zvětšením trhu, neboť akumulace kapitálu není jeho jediným zdrojem. Jak uvádí HOLMAN (1999), velký trh vytváří lepší podmínky pro specializaci výrobců a otevírá tak větší prostor pro směnu na základě komparativních výhod¹⁸. Mezinárodní obchod je vedle akumulace kapitálu další mocnou silou, která pohání ekonomický růst. Ekonomové i politikové většiny zemí si to uvědomují. Při prosazování politiky svobodného obchodu však stále musejí bojovat se zájmovými skupinami domácích výrobců, kteří chtějí využívat státu ke své ochraně před zahraniční konkurencí. Přesto však mezinárodní ekonomická integrace postupuje kupředu a rozšiřuje se do více zemí. Lze to chápat jako vědomě řízené napomáhání větší propojenosti a tudíž globalizaci světové ekonomiky. Pod pojmem mezinárodní ekonomické integrace chápe SVOBODA (2003)¹⁹ v kapitole Ekonomické základy volného pohybu zboží „proces vyplývající z mezinárodních dohod, jehož cílem je vytvořit soubor právních úprav, institucí, případně ekonomických mechanismů, definovaných na společném základě.“ V rámci této definice lze integraci nazvat vše od pouhé společné obchodní politiky až po úplné sjednocení všech ekonomických pravidel. Celní unie, kterou je Evropská unie – odhlédneme-li od ještě většího stupně propojení dvanácti zemí eurozóny, je jednou z vyšších forem hospodářské integrace. Česká republika se tedy svým vstupem v květnu 2004 zapojila do společného

¹⁸ HOLMAN, R.: *Ekonomie*. C. H. Beck. Praha 1999. s. 525 a následující. ISBN 80-7179-255-1

¹⁹ SVOBODA, P.: *Liberalizace obchodu zbožím v právu EU*. C.H. Beck. Praha 2003. 264 s. ISBN 80-7179-815-0

jednotného trhu této formace. Jaké důsledky to přineslo pro celou ekonomiku bude možné zhodnotit až později, avšak již nyní se můžeme zabývat takovými indikátory, jako je velikost a struktura zahraničního obchodu. Podívejme se tedy, jakým způsobem se integrace ČR do EU projevila v mezinárodních obchodních transakcích.

CÍL A METODIKA

Na základě zhodnocení statistických údajů o velikosti a struktuře zahraničního obchodu bude zhodnocen výsledný efekt vstupu ČR do EU. Bude sledována teritoriální struktura i komoditní složení zahraničního obchodu těsně před vstupem a v měsících po vstupu, u nichž jsou již známy výsledky zahraničního obchodu. Použitou metodou je komparace v čase a prostoru, analýza a syntéza.

VÝSLEDKY

V průběhu roku 2004 zaznamenal zahraniční obchod České republiky nárůst oproti minulým obdobím, když bylo za rok 2003 dosaženo obrátu v celkové výši 2 811 653 mil. Kč CIF/FOB v běžných cenách, pak v roce 2004 se tento obrat zvýšil na 3 414 023 mil. Kč, což lze vyjádřit indexem obrátu 2004/2003 121,4 %. Největší podíl na této dynamice růstu obrátu zahraničního obchodu představoval obchod s vyspělými tržními ekonomikami (Evropskou unií dvaceti pěti států) s indexem 122,3, vyšší index zaznamenal obrat zahraničního obchodu s evropskými tranzitivními ekonomikami (134,0), ale obrat zahraničního obchodu s těmito zeměmi se podílí na celkovém obrátu pouhými 1,4 procenty. Jak je patrné z následující tabulky, žádné ukazatele nezaznamenaly pokles zahraničního obchodu – s jednou výjimkou, kterou představuje dovoz z rozvojových ekonomik (index 99,7). Obchodní bilance dosáhla v roce 2004 schodku pouhých 20 606 mil. Kč, když v roce 2003 byl tento ukazatel několikanásobně vyšší (69 793 mil. Kč). Obchodování s vyspělými tržními ekonomikami skončilo jak v roce 2003, tak v roce 2004 s přebytkem (101 773 resp. 146 062 mil. Kč), významný nárůst pozitivního salda zaznamenal obchod s pětadvacátkou zemí Evropské unie, kdy v roce 2003 dosáhlo saldo 154 457 mil. Kč, avšak rok 2004 byl úspěšnější – saldo 219 318 mil. Kč.

Agregované ukazatele zahraničního obchodu sledované za jednotlivé měsíce roku 2004 naznačují, jaký vliv měl vstup do Evropské unie pro české mezinárodní obchodní vztahy. Nárůst zájmu o obchodování s Českou republikou je opravdu patrný od počátku sledovaného období, přerušení tohoto trendu je patrné pouze logicky v letních měsících, kdy mnoho podniků snižuje objem své výroby z důvodu dovolených.

Pro zhodnocení významu vstupu do Evropské unie je nutné analyzovat též strukturu dovozů a vývozu. Z následující tabulky je zřejmé, že největší podíl na dovozech zaujímaly komodity řazené do tříd SITC 7 (Stroje a dopravní prostředky), 6 (Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu) a 5 (Chemikálie a příbuzné výrobky, jinde neuvedené), které se podílely na dovozu v roce 2003 42,8 %, 20,1 %, resp. 11,4 %. V roce 2004 se jako nejvýznamnější dovozové komodity umístily ve stejném pořadí produkty stejných tříd, avšak poklesl podíl Strojů a dopravních prostředků na 41,7 % a podíl Chemikálií a příbuzných výrobků, jinde neuvedených mírně poklesl na 11,2 %, avšak podíl Tržních výrobků tříděných hlavně podle materiálu vzrostl na 22,9 %. Naopak meziroční index změn objemu dovozu v těchto třídách indikuje velkou dynamiku rozvoje dovozu v těchto třech třídách. Ve třídě 7 vzrostl dovoz o 16,2 %, ve třídě 6 bylo dovezeno téměř o čtvrtinu více, o 24,7 %, a ve třídě 5 zaznamenal dovoz meziroční růst obrátu o 16,5 %. Nejvyšší dynamiku však vykázala kromě třídy 9 (Komodity a předměty obchodu jinde nezatříděné) s 206,7 % nárůstem třída 1, tedy dovoz nápojů a tabáku. Významný růst dovozu přesahující 20 % zaznamenaly ještě komodity třídy 0 (Potraviny a živá zvířata), 2 (Surové materiály, nepoživatelné, s výjimkou paliv) a třída 8 (Průmyslové zboží).

Tabulka č. 1

**Struktura zahraničního obchodu podle tříd SITC, rev. 3 za leden až prosinec 2004
v mil. Kč CIF/FOB (běžné ceny)**

		SITC: 0-9	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Celkem												
2003	Dovoz	1 440 723	57 087	7 530	40 956	107 789	3 764	164 435	289 838	616 258	152 708	359
	Vývoz	1 370 930	36 399	8 194	38 422	39 434	1 005	80 579	316 410	687 201	161 509	1 778
	Bilance	-69 793	-20 688	664	-2 534	-68 354	-2 759	-83 856	26 572	70 943	8 801	1 419
	Podíl na dovozu v %	100,0	4,0	0,5	2,8	7,5	0,3	11,4	20,1	42,8	10,6	0,0
	Podíl na vývozu v %	100,0	2,7	0,6	2,8	2,9	0,1	5,9	23,1	50,1	11,8	0,1
2004	Dovoz	1 717 314	70 669	10 641	52 961	120 510	4 072	191 512	361 431	716 105	188 672	741
	Vývoz	1 696 709	47 143	8 686	47 247	48 644	2 199	105 112	387 737	856 435	192 629	876
	Bilance	-20 606	-23 526	-1 955	-5 714	-71 866	-1 872	-86 400	26 306	140 330	3 957	134
	Podíl na dovozu v %	100,0	4,1	0,6	3,1	7,0	0,2	11,2	21,0	41,7	11,0	0,0
	Podíl na vývozu v %	100,0	2,8	0,5	2,8	2,9	0,1	6,2	22,9	50,5	11,4	0,1
	Dovoz - index ¹⁾	119,2	123,8	141,3	129,3	111,8	108,2	116,5	124,7	116,2	123,6	206,7
	Vývoz - index ¹⁾	123,8	129,5	106,0	123,0	123,4	218,9	130,4	122,5	124,6	119,3	49,3

¹⁾ Stejně období předchozího roku = 100.

Pramen: www.czso.cz (14.3.2005)

V oblasti vývozu z výše uvedené tabulky vyplývá, že jak v roce 2003, tak v roce 2004 dominovaly českému vývozu komodity ve třídách 7, 6 a 8, tedy Stroje a dopravní prostředky, Tržní výrobky tříděné hlavně podle materiálu a Průmyslové spotřební zboží. Podíl Strojů a dopravních prostředků činil v roce 2003 polovinu celkových vývozů, tj. 50,1 %, a tento podíl se ještě mírně zvýšil v roce 2004 na 50,5 %. Podíl tržních výrobků, který dosáhl v roce 2003 23,1 %, vykázal v roce následujícím pokles o 2 promile, podobně jako třetí nejvýznamnější třída Průmyslové spotřební zboží, které zaznamenalo pokles z 11,8 na 11,4 %. V rámci sledování dynamiky růstu obratu vývozu lze u těchto tří skupin konstatovat, že meziroční obratu se zvýšil o 24,6 % u třídy Stroje a dopravní prostředky, o 22,5 % u Tržních výrobků tříděných hlavně podle materiálu a u třídy Průmyslové spotřební zboží o 19,3 %. Nejdynamičtější nárůst vývozu zaznamenala třída 4 Živočišné a rostlinné oleje, tuky a vosky, kde meziroční index vystoupal až na 218,9 %. Kromě třídy 1 a 9 zaznamenal vývoz v roce 2004 ve všech třídách meziroční nárůst o více než 20 procent. Tato dynamika je podnícena právě integrací České republiky do Evropské unie.

Teritoriální rozmístění největších zahraničních partnerů České republiky je nasnadě, největší podíl zahraničního obchodu zaujímají vyspělé tržní ekonomiky. V roce 2003 dosáhl podíl dovozu z těchto zemí 80,6 % celkového obratu dovozu a v roce 2004 tento podíl ještě vzrostl na 82,0 %. V této skupině států se podíl dovozu z Evropské unie po rozšíření na 25 států vyvíjel analogicky, kdy v roce 2003 činil dovoz právě z těchto zemí 71,4 % celkového importu a v roce 2004 tento ukazatel vzrostl na 72,2 %. U vývozu představoval podíl vyspělých tržních ekonomik 92,1 % celkového exportu v roce 2003 a poklesl na 91,6 % v roce 2004. Stejně tak vývoz do pětadvaceti zemí Evropské unie zaujímal v roce 2003 podíl 86,3 % a poklesl v roce následujícím na 86,0 %. Opačně se vyvíjel obchod s ostatními teritorii, kdy se snížil jejich podíl na dovozu a vzrostl vývoz do těchto zemí. Celková dynamika dovozu měřená meziročním indexem dosáhla v roce 2004 119,2 % a vývoz vzrostl ještě více – index vzrostl na 123,8 %. Nadprůměrný růst dovozu zaznamenaly vyspělé tržní ekonomiky včetně rozšířené Evropské unie, dále pak evropské tranzitivní ekonomiky, naopak

nadprůměrný vývoz probíhal v roce 2004 se zeměmi zařazenými mezi rozvojové ekonomiky, evropské tranzitivní ekonomiky a Společenství nezávislých států. Bližší údaje o jednotlivých teritoriích obsahuje následující tabulka.

Tabulka č. 2

**Struktura zahraničního obchodu podle teritoriálních skupin za leden až prosinec 2004
v mil. Kč CIF/FOB (běžné ceny)**

Zahraníční obchod ČR		Celkem v Kč	Podíl
Vyspělé tržní ekonomiky			
2003	Dovoz	1 160 847	80,57
	Vývoz	1 262 620	92,10
	Bilance	101 773	
2004	Dovoz	1 408 409	82,01
	Vývoz	1 554 471	91,62
	Bilance	146 062	
Dovoz	index ¹⁾	121,3	
Vývoz	index ¹⁾	123,1	
EU25			
2003	Dovoz	1 028 641	71,40
	Vývoz	1 183 098	86,30
	Bilance	154 457	
2004	Dovoz	1 239 618	72,18
	Vývoz	1 458 936	85,99
	Bilance	219 318	
Dovoz	index ¹⁾	120,5	
Vývoz	index ¹⁾	123,3	
ESVO			
2003	Dovoz	35 853	2,49
	Vývoz	24 967	1,82
	Bilance	-10 886	
2004	Dovoz	37 518	2,18
	Vývoz	27 465	1,62
	Bilance	-10 053	
Dovoz	index ¹⁾	104,6	
Vývoz	index ¹⁾	110,0	
Rozvojové ekonomiky			
2003	Dovoz	106 432	7,39
	Vývoz	39 942	2,91
	Bilance	-66 490	
2004	Dovoz	106 080	6,18
	Vývoz	53 446	3,15
	Bilance	-52 634	
Dovoz	index ¹⁾	99,7	
Vývoz	index ¹⁾	133,8	
Evropské tranzitivní ekonomiky			
2003	Dovoz	8 112	0,56
	Vývoz	28 566	2,08
	Bilance	20 454	
2004	Dovoz	11 047	0,64
	Vývoz	38 095	2,25
	Bilance	27 048	
Dovoz	index ¹⁾	136,2	

Vývoz	index ¹⁾	133,4	
Společenství nezávislých států			
2003	Dovoz	86 722	6,02
	Vývoz	28 280	2,06
	Bilance	-58 442	
2004	Dovoz	99 159	5,77
	Vývoz	41 667	2,46
	Bilance	-57 493	
Dovoz	index ¹⁾	114,3	
Vývoz	index ¹⁾	147,3	
Ostatní²⁾			
2003	Dovoz	76 951	5,34
	Vývoz	7 750	0,57
	Bilance	-69 201	
2004	Dovoz	90 244	5,25
	Vývoz	7 892	0,47
	Bilance	-82 352	
Dovoz	index ¹⁾	117,3	
Vývoz	index ¹⁾	101,8	

1) Stejně období předchozího roku = 100.

2) Čína, KLDR, Kuba, Laos, Mongolsko, Vietnam.

Pramen: vlastní výpočty dle www.czso.cz (14.3.2005)

Vývoz přispěl v roce 2004 též k tvorbě HDP, kde spolu s výrobními investicemi patřil k významným prorůstovým faktorům, což nebylo v minulých obdobích až tak obvyklé. K tomuto stavu došlo též díky tomu, že přímými zahraničními investicemi vznikly a vznikají zpracovatelské závody, které podporují výrobu a jejichž produkce směřuje na export.

ZÁVĚR

Na základě analýzy zahraničního obchodu České republiky v období před a bezprostředně po vstupu do Evropské unie vyplynulo, že integrace naší republiky byla z tohoto hlediska velmi úspěšná a výhodná. Velký trh českým exportérům velmi svědčí, avšak je nutné oprostít se od poněkud jednostranného zaměření a tudíž závislosti na odbytištích v Evropě. V globalizujícím se světě je nutné, aby se české firmy zaměřily i na jiné odběratele, kteří ocení výrobky s českou kvalitou a českým know-how.

POUŽITÁ LITERATURA

HOLMAN, R.: *Ekonomie*. C. H. Beck. Praha 1999. 726 s. ISBN 80-7179-255-1

SIRUČEK, P.: *Nové aspekty globalizace aneb megatrendy 2000 – 2010*.

www.sds.cz/docs/prectete/epubl/psi_naga.htm (12.6.2005)

Statistická ročenka ČR 2004. ČSÚ 2004. Praha, 783 s. ISBN 80-250-0853-3

Struktura dovozu a vývozu podle skupin zemí. ČSÚ www.czso.cz (14.3.2005)

SVOBODA, P.: *Liberalizace obchodu zbožím v právu EU*. C.H. Beck. Praha 2003. 264 s. ISBN 80-7179-815-0

Zahraniční obchod podle zemí. MF ČR <http://web.cs.mfcr.cz> (6.3.2005)

Zpráva zpravodajů agentury CzechTrade. Exportér č. 4. Magazín Hospodářských novin. *Economia*. Praha 2005. s. 15 – 16. ISSN 0862-9587

Kontaktní adresa:

Dr. Ing. Dagmar Škodová Parmová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, Katedra řízení, Studentská 13, 370 05 České Budějovice, tel.: 387 772 489, e-mail: parmova@zf.jcu.cz